

*Makalenin Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

*Geliş Tarihi / First Received: 11.08.2023

*Kabul Tarihi / Accepted: 16.08.2023

*Atf Bilgisi: Maharramov, B.; Fildiş, B. (2023). "Yusuf Vezir Çemenzemlini'nin *Bir Gençin Günlüğü* Eserinin Bourdieucü Perspektiften İncelenmesi". Hars Akademi, 6 (2), 297-307.

*Citation: Maharramov, B.; Fildiş, B. (2023). "Analyzing The Work Yusuf Vezir Çemenzemlini's *Diary Of A Youth From A Bourdieu Perspective*". Hars Akademi, 6 (2), 297-307.

YUSUF VEZİR ÇEMENZEMİNLİ'NİN *BİR GENÇİN GÜNLÜĞÜ* ESERİNİN BOURDİUCÜ PERSPEKTİFTEN İNCELENMESİ

Babak MAHARRAMOV* - Berna FİLDİŞ**

Öz

Pierre Bourdieu, 20. yüzyılın önemli sosyologlarından biridir. Toplumsal yapıya dair çözümlemelerinde alan, habitus ve sermaye kavramlarını kullanarak detaylı bir kuram ortaya koymuştur. Bourdieu, alan kavramını oyun metaforu üzerinden açıklar. Ona göre toplumdaki bireylerin her biri belirli bir alanda oyunu kazanmaya çalışan oyunculardır. Habitus kavramı bireylerin ailelerinden, arkadaş çevrelerinden, öğretmenlerinden, yani genel olarak içinde yaşadıkları kültürden elde ettikleri bilgi ve birikimlerdir. Oyun sırasında bireyler kendi habituslarına uygun olan düşünce ve davranışları sergilerler. Sermaye kavramı ise oyuncuların birbirleriyle giriştikleri mücadelede kullandıkları donanımlardır. Bourdieu ekonomik, sosyal, kültürel ve simgesel olmak üzere dört farklı sermaye türünden bahsetmektedir. Bu bağlamda alan, habitus ve sermaye kavramları birbirinden bağımsız değildir. Birey oluşturduğu habitusu ile girdiği alanda, elinde bulundurduğu sermayeleri kullanarak mücadele etmekte ve kazanmaya çalışmaktadır.

Yusuf Vezir Çemenzemlini 20. yüzyıl Azerbaycan edebiyatının önemli isimlerindedir. İlk eğitimini Şuşa'da aldıktan sonra St. Petersburg'a giden Yusuf Vezir, sonrasında Kiev'de üniversite eğitimini tamamlamıştır. Bu dönemde önemli edebî ve bilimsel eserler yayımlamıştır. Yusuf Vezir bir edebiyatçı olmasının yanı sıra Azerbaycan'ın önemli devlet adamlarındandır. Azerbaycan'ın Türkiye'deki ilk büyükelçisi olarak görev yapmıştır. Halkın aydınlanması için bilimsel ve edebî eserler yazmış ve gençleri bu yönde örgütlemeyi başarmıştır. Yusuf Vezir'in yazdığı eserler Azerbaycan edebiyatında çok önemli bir yere sahiptir. Eserlerinde kurguladığı toplumsal yapı, zengin bir sosyolojik içeriğe sahiptir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Yusuf Vezir Çemenzemlini'nin *Bir Gençin Günlüğü* eserinde kurguladığı toplumsal yapıyı Pierre Bourdieu'nün alan, habitus ve sermaye kavramları üzerinden analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Bourdieu, Alan, Habitus, Sermaye, Çemenzemlini.

ANALYZING THE WORK YUSUF VEZİR ÇEMENZEMİNLİ'S *DIARY OF A YOUTH FROM A BOURDIEU PERSPECTIVE*

Abstract

Pierre Bourdieu is one of the important sociologists of the 20th century Using the concepts of field, habitus and capital in his analysis of social structure, he put forward detailed theory of social structure. Bourdieu explains the concept of space through the game metaphor. According to him, each of the individuals in the society (is a player) trying to win the game in a certain space. The concept of habitus is the knowledge and experience that individuals acquire from their families, friends, teachers and the culture in which they live in general. During the game, individuals exhibit thoughts and behaviors that are suitable for their own habitus. The concept of capital, on the other hand, is the equipment that the players use in their struggle with each other. Bourdieu talks about four different types of capital: economic, social, cultural and symbolic. The concepts of space, habitus and capital are not independent of each other. The individual struggles and tries to win by using the (capital) he has in the field he enters with the habitus he has created.

Yusuf Vezir Çemenzemlini is one of the important figures of 20th century Azerbaijani literature. After receiving his primary education in Shusha, he went to St. (Yusuf Vezir, who went to St.) Petersburg, later went to Kiev and completed his university education. During his stay in Kiev, he published important literary and scientific works. Yusuf Vezir, besides being a man of letters, became an important statesman of Azerbaijan. He served as the first ambassador of Azerbaijan to Turkey. He wrote scientific and literary works for the enlightenment of people and managed to organize young people in this direction. The works written by Yusuf Vezir have a very important place in Azerbaijani literature. The social structure he constructs in his works has a rich sociological content. In this context, the aim of the study is to analyze the social structure constructed by Yusuf Vezir Çemenzemlini in his work *Diary of a Youth* through Pierre Bourdieu's concepts of space, habitus and capital.

Keywords: Bourdieu, Space, Habitus, Capital, Çemenzemlini.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bartın Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Bartın. maherremovbabe@gmail.com / ORCID: 0000-0003-0984-5651.

** Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Bartın. bernafildis@bartin.edu.tr / ORCID: 0000-0001-7412-942X.

Giriş

Pierre Bourdieu 1 Ağustos 1930'da Fransa'da dünyaya gelmiştir (Jourdain, Naulin 2016:7). Gençlik yıllarını Denguin kasabasında geçiren Bourdieu, sonrasında École Normale Supérieure'da felsefe eğitimi almış ve bir yıl Moulins Lisesinde felsefe öğretmenliği yapmıştır (Swartz 2018: 31). Askerlik görevi için 1955-1960 yıllarında Cezayir'de bulunan Bourdieu, burada önemli eserlere imza atmıştır. Felsefeden sosyolojiye geçiş süreci de ilk olarak Cezayir'de başlamıştır (Jourdain, Naulin 2016:8). Cezayir'in Kabiliye köyünde yaşayan Berberiler üzerine yaptığı etnografik saha çalışması kendi sosyolojisini oluşturmasında oldukça önemlidir. Bu çalışmada Cezayir'de var olan sömürgeciliği, ücretli emeği, milliyetçiliğin ortaya çıkardığı yıkıcı etkileri detaylı şekilde ele almıştır. Böylece felsefeden uzaklaşarak sosyoloji disiplinine yaklaşmıştır (Honneth'ten akt. Calhoun, C. 2016: 86).

Pierre Bourdieu, 20. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak toplumsal yapı üzerine önemli çalışmalarda bulunmuştur. Sosyolojisini oluşturmasında her ne kadar Cezayir'de yaptığı etnografik çalışma önemli bir yer tutsa da Bachelard, Sartre, Lévi-Strauss, Marx, Weber ve Durkheim gibi isimlerin onun üzerinde büyük etkisi olmuştur (Swartz 2018: 47). O, Bachelard'ın diyalektik akıl yürütme modelini, Jean-Paul Sartre'ın öznellikliğini ve Claude Lévi-Strauss'un nesnellikliğini kullanmıştır. Marx, toplumsal yapıyla ilgili yaptığı çözümlemelerde ekonomik ilişkileri merkezine koymuştur. Weber, kendi sosyolojik sistemini oluştururken sadece ekonomik ilişkileri değil sosyal ve siyasal ilişkileri de önemsemiştir. Bourdieu ise toplumsal yapıyla ilgili çözümlemesinde ekonomik, sosyal, kültürel ve simgesel ilişkileri bir arada ele almıştır (Can 2020: 34). Yanı sıra öznellikliği dikkate almasına karşın Durkheim'ın nesnelci bakış açısını da kabul etmiştir (Bakı 2021: 20-21). Dolayısıyla o, öncüllerinin kuramlarını daha geniş bir kavramsal çerçeveye oturtarak toplumsal yapıyla ilgili daha detaylı çözümlemeler yapmayı başarmıştır. Alan, habitus ve sermaye kavramları ise Bourdieu'nün kuramının anahtarlarıdır.

Bourdieu'nün Alan, Habitus ve Sermaye Kavramları

Bourdieu, toplumsal yapıyı çözümlemek için alan, habitus ve sermaye kavramlarını kullanır. Bunlar birbirlerinden bağımsız değildir ve her biri diğerini tamamlamaktadır. O, alan kavramını oyun metaforu üzerinden açıklar (Kaplan, Yardımcıoğlu 2020: 25). Oyunlar gibi, alanların da kuralları vardır. Alana giren her oyuncu alanın kurallarını kabul etmek durumundadır. Alana özgü olan bu durumu açıklamak için Bourdieu, illusio ve doxa kavramlarından bahsetmektedir. Oyunun oynanmaya değer olmasını ve oyuncular tarafından oyuna yapılan yatırımları illusio kavramıyla açıklamaktadır. Doxa kavramını ise oyuna ve bahse olan inancı ifade etmek için kullanır (Bourdieu, Wacquant 2021: 144). Yani oyuncunun oyuna girmesi oyunun oynanmaya değer olduğunu ve kurallarını kabul ettiği anlamına gelmektedir. Ancak alanlar birbirlerinden farklı olduğu gibi alandaki kurallar da farklılık gösterir. Bourdieu, bu durumu şöyle ifade etmektedir: “*Siyaset alanı, felsefe alanı, din alanı gibi birbirinden son derece farklı alanlar birtakım değişmez işleyiş yasalarına tâbidir*” (Bourdieu 2016b: 137). Alanların yapısını daha iyi anlamak için Bourdieu farklı örnekler kullanır. Bu bağlamda alan ile oyun arasında yaptığı analogiyi daha iyi açıklamak için iskambil oyununu örnek verir. İskambil oynayanlar öncelikle oyunun oynanmaya değer olduğu düşüncesini taşırlar. Ayrıca oyunun kurallarını bilir ve kabul ederler. Böylece aynı ödülü kazanmak için mücadele ederler (Swartz 2018: 178). Dolayısıyla alan, hâkim konumda olan oyuncularla onlara meydan okuyan yeni oyuncular arasındaki mücadeleye sahne olur.

Bourdieu'nün kilit kavramlarından bir diğeri olan habitus, bireylerin içinde yaşadıkları belirli kültür veya alt kültürlerden elde ettikleri bilgi ve birikimlere karşılık gelir (Palabıyık 2020: 8). Habitus kavramını Bourdieu'den önce Aristoteles ve Mauss gibi düşünürler hexis kavramı şeklinde kullanmıştır. Aristoteles hexis'e huy edinme, yetenek gibi anlamlar yüklerken Mauss hexis'i bireysel ve kolektif olan pratik bilincin yarattığı her şey olarak düşünmüştür. Bourdieu bu düşünürlerin görüşlerinden etkilenmiştir. Ancak onun yarattığı habitus kavramı daha kapsamlıdır. Bourdieu, habitus kavramını açıklarken bireyin edindiği alışkanlıkların süreklilik halinde ifade edilerek cisimleşmesi ve bu kapsamda bir kültürden etkilenmesi durumunu kast etmektedir (Bourdieu'den akt. Kaplan, Yardımcıoğlu 2020: 27). O, habitusun durmaksızın yeni deneyimler sonucu değişiklik gösterdiğini ifade etmiştir. Yani Bourdieu'ye göre habitusu, mutlak ve değişmez bir yapı olarak düşünmek yanlıştır (Bourdieu 2016: 193). Bu bağlamda habitus, bireylerin içinde yaşadıkları çevreden elde ettikleri eğilimleri, bilgileri, birikimleri ve yakınlıkları sayesinde nasıl hareket etmeleri

gerektiğini gösteren bir yapıdır. Bu durum bir orkestra şefi olmadan orkestranın düzenli çalışmaya devam etmesi olarak nitelendirilebilir (Palabıyık 2020: 10). Örneğin belirli bir toplumsal yapı ya da çevre içerisinde doğmuş ve büyümüş bir birey, o alana özgü değer yargılarından yola çıkarak düşünce ve davranışlarını şekillendirecektir. Düşüğü herhangi bir zor durumda önceden edindiği eğilimler doğrultusunda çözüm arayacaktır. Bunu yaparken bilinçli bir şekilde karar vermemektedir. Bourdieu'nün de belirttiği gibi habitus, bilinçlilik gerektirmeyen bir bilme şeklidir ve bu durum gelecekteki planlarına da yön vermektedir. (Kaplan, Yardımcıoğlu 2020: 27).

Habitusu şekillendiren alandır. Her alanın kendisine özgü bir habitusu vardır. Birey içinde bulunduğu alanın habitusunu benimser ve bu yönde davranışlar sergiler. Bir alandan başka bir alana geçen bireyin habitusu da o alana uygun olarak değişim göstermeye başlar. Örnek olarak, Türkiye’de doğmuş ve büyümüş bir kişi bu toplumsal alandaki düşünce ve davranış biçimlerini, değer yargılarını benimser. Yaşadığı alanda karşılaştığı herhangi bir zorlukta bilinçlilik gerektirmeyen bir bilme şekliyle bu durumu aşmak için çaba gösterir. Karşılaştığı herhangi bir yeni durumda bile toplumsal dinamikleri bildiği için ona uygun tavır sergileyerek çözüme ulaşmaya çalışır. Ancak bu birey belirli bir süre sonra başka bir ülkeye gittiğinde yeni bir alana girdiği için bu alanın düşünce ve davranış şekillerine, değer yargılarına sahip olmaması kişiye zorluk yaratacaktır. Çünkü karşılaştığı herhangi bir zorlukta Türkiye’de kazandığı habitusu ona yardımcı olmayacaktır. Bu nedenle girdiği yeni alanın gerektirdiği eğilimlere sahip olmak için habitusu da değişecektir. Yani habitus bireyin girdiği alanda nasıl davranması gerektiğini gösteren bir kılavuzdur. Belirli bir alanda kişinin geliştirdiği habitus, farklı bir alana geçtiği takdirde o alanın yapısına uygun olarak değişiklik göstermek durumundadır.

Bourdieu'nün sosyolojik sistemindeki en önemli kavramlardan bir diğeri sermayedir. Kendi sosyolojisinde ekonomik, sosyal, kültürel ve simgesel olmak üzere dört farklı sermaye türünden bahsetmektedir. Sermaye, alan ile ilişkili bir kavramdır. Bourdieu, sermaye kavramını tanımlarken bireyin alanda hüküm sürmek için verdiği çabanın araçları olduğunu ifade eder. Bu açıdan alandaki oyuncular ellerinde bulundurdukları sermayeleri kullanarak kendi düşüncelerinin alanda hâkim olmasını sağlamaya çalışacaktır. Donanımları sayesinde stratejiler üretip cüretkâr hamleler yaparak kendi görüşlerinin alanda hâkim olması için mücadele edeceklerdir. Dolayısıyla Bourdieu ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye türlerinin buldukları alana göre işlev gördüklerini ifade eder. Simgesel sermaye ise bu sermaye türlerinin hepsini kendi içinde barındırır. Toplumsal yapıyı daha kapsamlı ve derin bir şekilde çözümlenmek için bu sermayeleri birlikte incelemek gerekir.

Bourdieu’ye göre ekonomik sermaye doğrudan paraya ve mülkiyet haklarına dönüştürülebilir ve ayrıca korunabilen sermaye türüdür (Bourdieu’den akt. Bakı 2021: 122). Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, bireylerin sahip olduğu para veya maddi değerlerdir. Kültürel sermaye, genel olarak bireyin sahip olduğu diploma ve elde ettiği eğitim seviyesi olarak nitelendirilir. Ancak Bourdieu’nün kültürel sermaye kavramını diploma ve elde edilen eğitim seviyesine indirgemek yanlış olacaktır. O, bu kavramı bireyin aldığı eğitim sonucunda elde ettiği diplomasının yanı sıra ailesinden kaynaklanan niteliklerini ifade etmek için kullanmıştır. Bu bağlamda kültürel sermaye, bireyin eğitim sonucu elde ettiği bilgi, birikim ve ailesinin kendisine aktardığı entelektüel mirastır. Bourdieu, bireylerin toplumsal yapı içerisinde dâhil oldukları grupları ve bu grupların ilişki ağlarını sosyal sermaye kavramıyla açıklar. Sosyal sermaye, bireyin grubun içerisinde olan diğer bireylerle karşılıklı ilişkilerini ifade eder. Bireyin üye olduğu toplulukta kurduğu ilişkiler kendisine yükümlülükler ve ayrıcalıklar getirmektedir. Kurulan ilişkilerin fazlalığı ve ilişki kurulan tarafın ekonomik ve kültürel sermayesinin büyüklüğü, bireyin sosyal sermayesinin bu nispette artmasını sağlar. Simgesel sermaye ise ekonomik, kültürel, sosyal sermayelerin alanlarda dönüştüğü gücü anlatmak için kullanılmaktadır. Simgesel sermaye, diğer üç sermaye türünü içinde barındırır. Bourdieu bu sermaye türünün bireyi toplumsal alanda “önemsizlikten” kurtardığını aktarır (Akgül 2021: 11). Bireyin ekonomik sermayesi sonucunda sahip olduğu unvanı onun toplumdaki meşruluğunu, yani sembolik sermayesini de etkileyecektir. Bourdieu’ye göre simgesel sermaye diğer üç sermaye türünün içerisinde görülebilecek bireyin sahip olduğu tüm simgesel değerlerdir (Aksoy 2018: 18).

Bourdieu, bu sermaye türlerinin birbirlerine dönüşme özelliği olduğunu belirtmiştir (Bakı 2021: 122). Sanat alanına giren bir oyuncu kültürel sermaye birikimine sahip olmalıdır. Bu oyuncu sonradan sahip olduğu kültürel sermayeyi farklı bir alanda ekonomik sermayeye dönüştürebilir. Örneğin piyano çalabilen bir kişi müzisyenlik yaparak para kazanabilir. O zaman bu kişinin sahip olduğu kültürel sermaye ekonomik sermayeye

dönüşür. Ya da yurtdışında elit okullarda eğitim almış bir birey yaşadığı ülkeler ve okuduğu okullar sebebiyle belirli bir sosyal sermaye birikimi elde eder. Elde ettiği sosyal sermaye sonucunda rakiplerinden daha hızlı bir şekilde iş bulabilir. Bahsi geçen sermaye birikimi bireyin prestijli kurumlarda çalışmasını mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda alanlar arasında yapılan geçişlerin sağlanması için sermayelerin temel bir değişken işlevi gördüğünü söylenebilir. Örneklerden de görüldüğü üzere sermaye türlerinin her biri diğerini beslemekte ve oyuncunun alanda daha güçlü olmasını sağlamaktadır.

Yusuf Vezir Çemenzeminli'nin Hayatı

Azerbaycan'ın önemli yazarlarından olan Yusuf Vezir Çemenzeminli 12 Eylül 1887'de Şuşa şehrinde dünyaya gelmiştir. Yusuf Vezir'in babası Şuşa beylerinden biri olan Meşedi Mirbaba Mirabdulla oğlu Vezirov'dur. Yusuf Vezirov'un soyadı 18. yüzyılda Karabağ hükümdarı İbrahimhalil Han'ın nüfuzlu vezirlerinden biri olan Mirza Alimemmedaga'nın vezir konumu sebebiyle verilmiş ve sonrasında nesilden nesile aktarılmıştır. Vezirov'un büyükbabası Alimemmedaga, İbrahimhalil Han tarafından Türkiye'ye büyükelçi olarak atanmıştır. Ancak 1797'de Kaçarların Şuşa şehrini ele geçirmesiyle yakalanarak idam edilmiştir (Hüseynoğlu 2017: 4). 1919'da Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti Yusuf Vezir Çemenzeminli'yi Türkiye büyükelçisi olarak görevlendirmiştir (Hüseynoğlu 2017: 9). Büyükbabası gibi büyükelçilik görevini üstlenen Çemenzeminli, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin Türkiye'deki ilk büyükelçisi olmuştur.

Yusuf Vezir ilk eğitimini Şuşa'da *Kar Halfa*¹ okulunda almıştır. Molla Mehdi'nin okulunda verilen eğitimin yetersiz olduğunu gören babası Yusuf Vezir'i Ağdam'a kendi yanına getirmiş ve eğitimiyle kendisi ilgilenmiştir. Ona Türkçe ve Farsça öğretmiştir. Rusça da öğrenmesini isteyen babası oğlunu Muradbeyli'deki Rus okuluna göndermiştir. Yusuf Vezir, bir yıl bu okulda eğitim gördükten sonra 1896 yılında Şuşa'ya dönerek Haşimbey Vezirov'un müdür olduğu Azerbaycan-Rus okuluna gitmiştir. 1897 yılında *Realni Okulu*'na² kabul almıştır. O dönemlerde Şuşa'da bu okul eğitim ve donanım açısından Kafkas okulları arasında en ön sıralarda yer almaktadır (Hüseynoğlu 2017: 5). Yusuf Vezir, 1909'da Bakü *Realni Okulu*'nu bitirdikten sonra, öğrenimine devam etmek üzere Petersburg'a gitmiştir. *Petersburg'ta Qrajdanski İnstitut*'a (Sivil Enstitü) girmek için başvuru yapsa da sonrasında matematik bilgisinin yetersiz olduğunu düşünerek vazgeçmiştir. Bir ay sonra Yusuf Vezir, Petersburg'dan Aşkabat'a dönmüş ve bir süre Aşkabat'ta kaldıktan sonra 1910'da Kiev'e gitmiştir. Burada *Vladimir İmparatorluk Üniversitesi*'nin Hukuk Fakültesi'nde öğrenim görmeye başlamıştır (Hüseynoğlu 2017: 7).

Yusuf Vezir'in Kiev'deki 5 yıllık öğrencilik hayatı edebî ve bilimsel alanda kendisine oldukça büyük katkı sağlamıştır. O dönemlerde dini meseleler, kadın sorunları ve çocuk yetiştirme konuları üzerine incelemeler yaparak *Eşlerimizin Hali*, *Kanlı Gözyaşları*, *Anne ve Annelik* kitaplarını yayımlamıştır (Hüseynoğlu 2017: 11, 17). 1915'te Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Alman saldırısından çekinen Çarlık Rusya, Kiev'deki üniversiteyi geçici olarak Saratov'a taşımıştır. Bu yüzden Yusuf Vezir, 1915'te Saratov'da üniversitesini bitirmiştir. Üniversiteyi bitirdikten sonra, Saratov Mahkemesi'nde hâkimlik görevine aday olarak kabul edilmiştir (Sadıgov 2014: 391). Ancak ücretsiz olarak burada çalışması gerektiği için kısa süre sonra yeni bir iş bulmak için Kiev'e gitmiştir. 1917'de Ukrayna'nın ulusal harekâtı tüm Rusya'da heyecanla karşılanarak Rus olmayan diğer milletlere örnek teşkil etmiştir. Bu sebepten Yusuf Vezir, Kiev'e gelerek burada eğitim alan Azerbaycanlı gençleri yanına çekerek *Müsavat*'ın³ Kiev şubesini oluşturmuştur (Sadıgov 2014: 391). Bağımsız Ukrayna Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti Yusuf Vezir'i Ukrayna'ya diplomatik bir temsilci olarak atamıştır. Ancak istese de Kiev'de olan karışıklık yüzünden oraya dönememiştir.

Yusuf Vezir; *Kızlar Bulağı*, *Studentler* (Öğrenciler) ve *1917* romanlarını ve *Hazreti Şehriyar* komedi eserini yayınlamıştır. Ayrıca L. Tolstoy, I. Turgenev, A. Neverov, V. Hugo, vb. yazarların eserlerini Rusça'dan Azerbaycan diline çevirmiştir (Abbasov 1998:113-147). Çocuk edebiyatında da önemli eserler ortaya koyan

¹ Şuşa şehrinde Molla Mehdi'nin ilk eğitim verdiği okul.

² 19. yüzyılda Şuşa şehrinde kurulan ve modern eğitim veren bir okul. Yusuf Vezir Çemenzeminli gibi Azerbaycanlı birçok önemli kişinin eğitim aldığı kurumdur. KERİMOVA, S. 2021. Bkz. <https://www.muallim.edu.az/news.php?id=14322>

³ Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin kurucusu Mehmet Emin Resulzade ve arkadaşları Muhammed Ali Resuloğlu, Abbas Kazımzade, Tağı Nağıoğlu tarafından 1911 yılında kurulan siyasi parti. Bkz. https://musavat.com/news/musavat-partiyasinin-99-yasi-tamam-oldu_86865.html

Yusuf Vezir, Azerbaycan çocuk edebiyatının en önemli hikâyesi olan *Melik Memmed* masalını 1910'da Kiev'de yazmış ve 1911'de kitapçık şeklinde yayımlamıştır (Sadıgov 2014: 391). Daha birçok önemli eseri de Azerbaycan edebiyatına kazandırmıştır.

Sovyetler kurulana kadar Yusuf Vezir, edebî faaliyetlerde bulunmuş ve birçok makaleler yayınlamıştır. Sovyetler kurulduğundaysa Azerbaycan Cumhuriyeti'nin önderleriyle ters düşmesi sebebiyle görevinin bittiğini belirterek Fransa'da eğitim gören kardeşinin yanına gitmiştir. Paris'te yabancı uyrukluların hukuk alanında çalışması mümkün olmadığı için amelelik yapmıştır. Kardeşi hastalıktan dolayı Paris'te vefat ettikten sonra Azerbaycan'a geri dönen Yusuf Vezir, burada da oldukça sıkıntılı günler geçirmiştir. Ülkesine döndükten sonra eskiden üyesi olduğu Müsavat partisini eleştirmeye başlamış ve bir dönem *Müsavatçı* olmasının hata olduğunu vurgulayarak başkalarının bu hataya düşmemesini temenni etmiştir.⁴ Her ne kadar *Müsavatçılığı* eleştirse de 1937'de Sovyetler tarafından başlatılan *Repressiya*⁵ dan kurtulamamıştır.

Azerbaycan'dayken kaleme aldığı *Studentler* (Öğrenciler) romanı Sovyetlerde sert bir şekilde eleştirilmiş ve romandaki düşünceleri nedeniyle yargılanmıştır. Hayatta olmayan birçok kişinin adından sahte ifadeler hazırlanarak 26 Şubat 1940'ta suçluluğuna ilişkin karar hazırlanmıştır. Kararın ardından 11 Haziran'da SSCB Halk İçişleri Komiserliğinde gerçekleşen oturumda, suçlu bulunması sebebiyle sekiz yıl hapse mahkûm edilmiştir. Yusuf Vezir'e ilişkin mahkeme tutanaklarındaki suçlama Sovyetlere karşı Fransa, İngiltere, Almanya ve Türkiye'nin farklı teşkilatlarıyla ilişki ve onların lehine casusluk faaliyetlerinde bulunmaktır. Bakü'nün Keşle hapishanesinde altı ay kaldıktan sonra Nijniy Novgorod Bölgesi, Sukhobezvodnaya İstasyonu'ndaki cezaevine nakledilmiştir. 3 Ocak 1943'te cezaevinde vefat eden Yusuf Vezir, 1956'da beraat etmiştir (Hüseynoğlu 2017: 10).

Yusuf Vezir, 56 yıllık hayatında hem Çarlık Rusya'sının son dönemlerini hem Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'ni hem de Sovyet Rusya'sının ilk dönemlerini görmüştür. Farklı siyasi sistemler ve sistemlerin toplumsal yapıya gösterdiği etkiler kendisinin olaylara farklı bakış açısıyla bakabilmesini sağlamıştır. Her üç sistemde de yaşamış Yusuf Vezir, toplumsal yapıda olan sorunların temel kaynağını cehalet, dini hurafeler ve bunları kullanan din ve devlet adamlarının insanlar üzerinde yarattığı etkide görmüştür. Bu sebepten tüm eserlerinde eğitimin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Bunun yanı sıra Batılılaşmanın sıkı bir savunucusu olduğu için geleneksel düşünce ve davranış şekillerine eserlerinde karşı çıkmıştır. Yusuf Vezir, *Bir Gencin Günlüğü* eserinde de batıl inançları, dini hurafeleri ve din adamlarının bunları kullanarak insanları kandırmalarını edebî bir üslup kullanarak sert bir şekilde eleştirmiştir. Eserin ana karakteri olan Murat'ın yaşamı üzerinde kurguladığı toplumsal yapıda eğitimin ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Batılılaşmanın Azerbaycan ve diğer toplumlar için önemini ifade ederek Batılılaşma karşıtı olan gelenekçilerin topluma ne kadar zarar verdiğini kurguladığı karakterler üzerinden edebi bir şekilde göstermeye çalışmıştır. Bu açıdan eserde kurgulanmış toplumsal yapı, Bourdieücü perspektiften incelenmeye oldukça uygundur. Eser Bourdieu'nün temel kavramları olan alan, habitus ve sermaye açısından zengin bir içeriğe sahiptir.

Alan, Habitus ve Sermaye Kavramları ile Bir Gencin Günlüğü Eseri

Yusuf Vezir Çemenzeminli *Bir Gencin Günlüğü* eserinde Çarlık Rusya'sının son dönemindeki Azerbaycan'ın toplumsal yapısını ele almaktadır. Eserde dönemin toplumsal yapısı ana karakter olan Murat'ın hayatı üzerinden anlatılmaktadır. Murat yirmi üç yaşında bir gençtir. Geleneksel bir aile yapısına sahip olan Murat, çocukluğundan itibaren ailesi ve toplum tarafından çeşitli kısıtlamalara maruz kalmıştır. Şuşa şehrinde kurulmuş modern bir Rus okulunda eğitim alan Murat, aldığı eğitim sayesinde gelenekçi düşünceden uzaklaşmıştır. Murat'ın toplumun mevcut yapısına karşı verdiği mücadele eserin ana temasını oluşturmaktadır. Murat, aldığı eğitim ve okuduğu kitaplar sayesinde kendisini geliştirdiği için ailesinden ve yaşadığı toplumdan kopmaya başlamıştır. Yaz tatilini Aşkabat'ta yaşayan teyzesinin yanında geçirmek istemesi uzaklaşmak isteğiyle ilgilidir. Tek zevki kitap okumak ve günlük yazmak olan Murat, bu isteğini hem günlüğünde yazmış

⁴ Yusuf Vezir Çemenzeminli, Müsavat Partisi'nin önderleriyle ters düşmesi sebebiyle partiden ayrılmıştır. Bu ayrılık gerçekleşikten sonra parti üyeleri tarafından sert şekilde eleştirilen Yusuf Vezir, “Müsavatçılara Cevap” makalesinde eleştirilere cevap vermiştir. Bkz. <https://praksis01.wordpress.com/2018/11/06/yusif-v%C9%99zir-c%C9%99m%C9%99nz%C9%99minli-musavatciya-cavab/>

⁵ 1937-1938 yıllarında SSCB tarafından Azerbaycanlı aydınlar sahte suçlamalarla gözaltına alınarak hapsedilmiş ve birçoğu öldürülmüştür (Mais Emrahov, Repressiyaları Sovyet Devletinin Azerbaycan Halkına Karşı Soykırım Siyasetinin Devamı, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 9 (3) , 792-819, 2022: 816).

hem de her fırsatta arkadaşlarına söylemiştir. Şehirde onu anlayan Recep, Mürsel ve Hasan adında üç arkadaşı vardır. Murat sık sık arkadaşlarıyla buluşur ve farklı konular üzerine konuşmalar yapar. Bu konuşmalar edebî, siyasi, toplumsal konular ve arkadaşların gelecek planları ile günlük sıkıntıları üzerinedir.

Eserde yazar, Doğu-Batı çatışması üzerinden toplumsal yapıdaki farklılıkları anlatmaya çalışmıştır. Şuşa şehri Batılı özellikler taşıyan Ermenilerin ve Doğu’dan güçlü etkileri barındıran Müslümanların yaşadığı iki alana ayrılmıştır. Bu iki alan arasındaki zıtlık ve çatışma Doğu ve Batı arasındaki farklılığı anlatmak bağlamında oldukça önemlidir. O, Murat karakteri üzerinden gelenekleri, dini düşünceleri ve batıl inançları eleştirerek cehalete karşı bilimin ve eğitimin önemini göstermeye çalışmaktadır. Batılı bir bakış açısıyla Doğu kültürünü eleştiren yazar, toplumun gelişmesi için gelecek nesillerin Batılı bir formasyondan geçmesi gerektiğini vurgulamıştır. Eserde Murat’ın “*bu nesli kendi başına bırakmak gerekir. Çünkü ne kadar uğraşsan da Kerbelayı Esat değiştirerek Avrupalı olmayacaktır*” (Çemenzeminli 2015: 43) ifadesiyle Batı düşüncesini ne kadar önemli gördüğünü yansıtmaktadır. Her ne kadar eserin sonunda yazar, galibiyeti Batı kültürüne verse de Şuşa ve Aşkabat şehirlerinde olan Doğu-Batı çatışmasının analizi sosyolojik açıdan önemlidir.

Bu bağlamda eserdeki ana alanlar 19. yüzyıl Çarlık Rusya’sının bir parçası olan Azerbaycan’ın Şuşa şehri ve Türkmenistan’ın Aşkabat şehridir. Her iki şehir Doğu-Batı çatışması açısından birbirine benzemektedir. İki şehirde de Doğu kültürüyle Çarlık Rusya’sının modernleşme girişimiyle gelişen Batı kültürü çatışma halindedir. Şuşa şehri Ermenilerin ve Müslümanların yaşadığı iki toplumdandır (Çemenzeminli 2015: 17). Ermenilerin yaşadığı alan her açıdan gelişmiş olmasına rağmen Müslümanların yaşadığı alan geri kalmıştır. Eserde Ermeni ve Müslümanlar arasında büyük farklılıklar dikkati çekmektedir. Örneğin Ermenilerin güzel mahalleleri, aydınlık sokakları, konforlu evleri olduğu halde Müslümanların karanlık sokakları, harabe evleri vardır (Çemenzeminli 2015: 18). Ermeni-Türk çatışması ortaya çıkmadan önce Türklerle buraya göç eden Ermeniler arasında farklılıklar olmasına karşın herhangi bir çatışma yaşanmamıştır. Dini farklılıklar iki toplum arasında sorun teşkil etmemiştir. Hatta eskiden Müslümanlar çocuklarını sünnet ettirirken çoğu zaman Ermenileri kirve yaptıkları ve Ermenilerin de Müslümanların dini ayinlerine katıldığı aktarılmaktadır. Ayrıca Müslümanlar da Ermeni mabetlerine giderek dileklerde bulunur (Çemenzeminli 2015: 17). Ancak eserde, bir gün Mehmet adında bir Müslüman’ın Ermeni kilisesinin zilini çaldığı belirtilir. Ermeniler de zili çalanı aramak için seferber olmuştur. Mehmet ise bu karışıklığı fırsat bilerek bütün Ermenilerin ayakkabılarını çalmış ve satmıştır. Bu durum ortaya çıktıktan sonra Ermeniler ile Müslümanlar arasında gerginlikler başlamıştır. Eskiden şehirde beraber yaşayan Ermeniler ile Müslümanlar artık ayrı bölgelerde yaşamamaya başlamışlardır (Çemenzeminli 2015: 18). Şehrin Ermenilerin yaşadığı bölgesi Batılı özellikler taşıyarak Müslümanların yaşadığı bölge Doğu’nun etkilerini kendinde barındırır. Bu bağlamda alandaki oyuncular arasında bir çatışmanın ve mücadelenin olduğu görülmektedir. Alandaki Ermeni ve Müslüman oyuncular arasındaki çatışma ve mücadeleyi göstermek için yazar, ana karakter olan Murat’ın arkadaşı Recep’in Ermeni bir kızı sevmesi üzerinden de örnek verir. Recep’in Müslüman, sevdiği kızın ise Ermeni olması bir çatışmaya sebep olmaktadır. Her iki tarafın ailesi ve çevresi açısından bu birliktelik kabul edilemez bir durumdur. Kızın ailesi ve çevresi için Recep’in tek kusuru Müslüman olmasıdır. Haklı olarak Murat ve arkadaşları bu duruma çok üzülmemekte ve öfkelenmektedir. Yıllarca birbirleriyle kardeş gibi yaşayan iki halkın şimdi neden birbirlerinden nefret ettiklerini anlamamaktadırlar (Çemenzeminli 2015: 20). Murat ve arkadaşları, dini hurafelerin iki halkı birbirine düşman ettiğini düşünmektedir. Bu örnekten de görüldüğü gibi alandaki oyuncular arasındaki farklılık bir gerginliğe, ardından da bir çatışmaya dönüşmüştür.

Eserdeki ikinci alan olan Türkmenistan’ın başkenti Aşkabat da Doğu-Batı çatışması açısından Şuşa şehrine benzemektedir. Burada yaşayan Müslümanlar Doğu’dan yoğun izler taşıyarak Müslüman olmayan kesim Batılı özellikler taşımaktadır. Yazar, Aşkabat’ta yaşayan Müslümanları karakterler üzerinden ele alsa da Batılı özellikler taşıyan insanları genel olarak ele almaktadır. Sadece ana karakter olan Murat’ın sevdiği kız olan Asiya’nın yabancı olduğundan bahsetmektedir. Eserde Asya Yahudi⁶ bir aileye mensuptur. Murat’ın Tatar⁷ ve Müslüman olması Asiya’nın ailesi için sorun teşkil etmektedir. Ayrıca şehirde yaşayan Müslümanlar ve Müslüman olmayan diğer grup, Murat ve Asiya’nın arasında olan dini ve milli farklılıklar ile yaş farkının

⁶ Eserde Asiya’dan bir yabancı olarak bahsedilir. Ancak Azerbaycanlı edebiyat araştırmacılarının yaptıkları araştırmalara göre bahsi geçen Asiya, Yusuf Vezir’in gençlik döneminde Aşkabat’ta tanıştığı Yahudi Berta Maiseyeva’dır. (Detaylı bilgi için bkz: <https://edebiyatqazeti.az/news/proza/268-yusif-vezirin-vida-defteri>).

⁷ Eserin bazı bölümlerinde Türk Müslümanlardan Tatar olarak bahsedilir

altını çizerek bu arkadaşlığı doğru bulmamaktadır. Eserde Murat’ın “*ben dini ve milli hiçbir farklılık olmaksızın tüm insanlığı seviyorum*” (Çemenzeminli 2015: 50) ifadesi ve “*Asiya yaş olarak benden küçük ve ben bunu bilerek onunla görüşüyorum*” (Çemenzeminli 2015: 63) diye belirtmesi alandaki oyuncuların Doğu-Batı çatışması üzerinden mücadele ettiklerini ortaya koyar niteliktedir. Hem Şuşa hem de Aşkabat şehirlerinde olan her iki alan arasındaki farklılığa bakıldığında yine bir gerginlik dikkati çekmektedir.

Alanlardaki oyuncuların habituslarına bakıldığında ise Ermenilerin modern, yenilikçi ve seküler değerlerin ön planda olduğu bir habitusu varken Müslümanların ise gelenekçi ve dini değerlerin ağır bastığı bir habitusa sahip oldukları görülmektedir. Söz konusu habitusları anlamak için öncelikli olarak alanlarda mücadele eden oyunculara bakmak gerekmektedir. Her ne kadar yazar Şuşa şehrinin Batı bölgesinde yaşayan Ermenileri herhangi bir karakter üzerinden değil de genel olarak tasvir etse de Ermeniler eğitime, bilime, sanata büyük önem veren ve daima kendilerini geliştiren kişiler olarak anlatılmaktadır. Şehirde erkekler ve kızlar için *Realni* okulları vardır. Bu okullarda eğitim gören çocukların büyük çoğunluğu Ermenilerdir. Şuşa *Realni* Okulu’ndaki 300-400 öğrenciden yalnız 15’i Müslüman’dır (Çemenzeminli 2015: 18). Müslümanlardan farklı olarak Ermeni kız çocuklarının her biri eğitim almaktadır. Ermenilerin büyük bir kısmı orta eğitimini *Realni*’da tamamladıktan sonra St. Petersburg’ta üniversite eğitimi almaktadır. Bu sebepten de Şuşa’nın genelinde çalışan doktor ve memurların büyük çoğunluğu ve sanatkâr, demirci ve kunduracıların tamamı Ermenilerdir. Ayrıca şehirde bütün ticari faaliyetleri de Ermeniler yapmaktadır. Dolayısıyla Ermenilerin ilgilendiği konular, faaliyet gösterdikleri alanlar modern bir duruş sergilemektedir. Bu durum Ermenilerin bu yönde bir habitus geliştirmesine olanak sağlamıştır. Yazar, şehrin Doğu’sunda yaşayan Müslümanları ise karakterler üzerinden ele almış ve Müslüman topluma dair genellemeler yapmıştır. Dolayısıyla bu toplumun habitusuna uygun davranışlar sergileyen kişiler Murat’ın anne ve babasıdır. Bu karakterler geleneklere oldukça bağlı ve dindar kişilerdir. Ayrıca din dışı olsa da büyü ve fala inanmaktadırlar. Diğer taraftan modernleşmeye karşı oldukları için yeni ve farklı düşünceleri kabul etmeyerek eleştirmektedirler. Murat’ın eleştirilerini din dışı bularak sert tepki vermektedirler. Bu ise dini habitusa işaret etmektedir. Babası Murat’ın şehirdeki hocalardan ders almamasına büyük tepki göstererek yaptığının tanrıtanımlık ve din karşıtlığı olduğunu ifade etmiştir. Yani sıra Murat’ın yaz tatilinde Aşkabat’a gitmek istemesine karşı çıkmıştır. Bunun sebebi, Murat’ın yolculuğa çıkacağı tarihin uğursuz bir gün olduğuna inanması, yani batıl inançlarıdır. Murat’ın bu konuda tepki göstermesi ise babasının onu yine dinsizlikle suçlamasına neden olmuştur. Şehirdeki Müslümanların büyük çoğunluğu aynı konularda Murat’ın ailesi gibi düşünmekte ve davranmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Murat’ın ailesinin dini habitusa uygun yaşadığı görülmektedir. Ancak eserde şehrin doğusundan olmasına karşın buradaki habitusa uygun davranışlar sergilemeyen oyuncular da dikkati çekmektedir. Bunlar eserin ana karakteri olan Murat ve arkadaşları; Hasan, Mürsel, Recep’tir. Murat ve arkadaşları Rus okulunda aldıkları eğitim sonucunda hem alanlarını hem de habituslarını sorgulamaya başlamışlardır. Murat kitap okumaktan, araştırma yapmaktan, arkadaşlarıyla edebi ve siyasi konuları konuşmaktan zevk almaktadır. Bu durum genel olarak şehirde, ‘Doğu etkisinin’ egemen olduğu alana ve üzerindeki toplumun habitusuna uymamaktadır. Dolayısıyla Murat ve arkadaşlarının Batılı özelliklerin daha baskın olduğu diğer alana geçmek istedikleri ve habituslarının bu yönde bir değişim yaşadığı görülmektedir. Murat ve arkadaşlarından farklı olarak şehrin doğusunda yaşayan diğer herkes, içinde buldukları alana uygun habituslar geliştirmiştir. Bu nedenle onlar alanda egemen konumda olan oyuncular Yani Murat ve arkadaşları değil, anne ve babasının temsil ettikleri çoğunluktur. Murat alanın hâkimiyetini elinde bulunduranlar karşısında mücadeleyi kazanamayacağını bildiği için ‘uyumsuz’ habitusuyla Batılı özelliklerin etkin olduğu yeni bir alana geçmek istemektedir.

Aşkabat şehrinin de Doğu ve Batı olarak iki alana ayrılması, bu alanlarda mücadele eden oyuncuların habituslarını da farklılaştırmaktadır. Bu bağlamda Murat’ın teyzesi ve eniştesi Kerbelayi Esat’ın dini değerlerin ön planda olduğu bir habitus geliştirdikleri görülmektedir. Ayrıca Murat’ın teyzesi büyüye de inanmaktadır. O, çocuğu olmadığı için çok sık büyücü yanına gitmektedir. Teyzesi ve eşi çocuk sahibi olma konusunda bu büyülerin işe yarayacağını düşünmektedir. Ancak ne kadar büyü yaptırsalar ve adak adasalar hiçbir sonuç elde edemezler (Çemenzeminli 2015: 42). Alandaki diğer oyuncular olan Asiya, Nasip ve Gulam’ın habituslarıysa farklılık göstermektedir. Asiya şehrin batı bölgesinde yaşamaktadır. Bu bölge seküler değerlerin baskın olduğu bir topluluktur. Asiya Rus okulunda eğitim alan ve edebiyata oldukça büyük merak duyan bir karakterdir. Rus yazarların kitaplarını okumaktan ve bunun üzerine konuşmalar yapmaktan zevk almaktadır. Asiya’nın ilgi duyduğu konular onun modern bir duruşa sahip olmasını sağlamıştır. Bu durum ise onun modern bir habitus oluşturmasını sağlamıştır. Alandaki diğer oyuncu Nasip ise Murat’ın Aşkabat’ta tanıdığı bir öğrencidir. Nasip

burada siyasi toplantılara katılmakta, hatta Murat'ı da kendisiyle bu toplantılara götürmektedir. Tarih ve siyasete büyük bir ilgi duyan Nasip, katıldığı bu toplantılar ve görüşlerinden dolayı birkaç sefer tutuklanmıştır. Nasip de şehrin Müslümanların yaşadığı bölgesindedir. Ancak okulda aldığı eğitimin sonucunda alanını ve habitusunu sorgulamaya başlamıştır. Nasip'in ilgilendiği konular dikkate alındığında, Batılı değerlerin ön planda olduğu bir habitus geliştirdiği görülmektedir. Bu alandaki son oyuncu olan Gulam ise ailesi dindar olduğu için modern değerlere karşı çıkmaktadır. Gulam da yaşadığı alana uygun bir habitusa sahip olduğu için dini değerleri ön planda tutmaktadır. Bu nedenle okulu bırakarak babasının bakkalında çıraklık yapmaya başlamıştır. Ancak Murat ile tanıştıktan sonra eğitime ilgisi artmış ve yeniden okula gitmeye başlamıştır. Ayrıca Gulam Müslümanların kullandığı geleneksel şapkayı çıkartarak modern Rus şapkası takmaya başlamıştır (Çemenzeminli 2015: 48). Bu durum Gulam'ın habitusunun değiştiğini göstermektedir. Gulam, Murat ile tanışmadan önce dini değerlerin baskın olduğu bir habitusa sahipken, Murat'ın onunla arkadaşlığı sonucunda seküler değerlerin ön planda olduğu bir habitus oluşturmaya, dolayısıyla kendi alanındaki habitusa ters düşmeye başlamıştır.

Esere Bourdieu'nün sermaye kavramı açısından bakıldığında, öncelikli olarak Şuşa ve Aşkabat şehrindeki oyuncuların genel sermaye dağılımını, sonrasında karakterlerin özel olarak ellerinde bulundurdukları sermayeleri ele almak daha açıklayıcı olacaktır.

Şuşa şehrindeki Ermeni ve Müslümanların sermaye dağılımı ele alındığında, Ermenilerin ekonomik ve kültürel sermaye açısından daha güçlü oldukları görülmektedir. Şehrin tüm ticaretinin neredeyse Ermenilerin elinde olması güçlü bir ekonomik sermayeye işaretler. Ayrıca Ermeni çocuklarının her birinin eğitim alması kültürel sermaye açısından alanda güçlü olduklarını göstermektedir. Sosyal sermaye çerçevesinden bakıldığında iki grup arasında bir benzerlik olduğu görülmektedir. Her grup kendi alanında belirli bir sosyal sermaye birikimine sahiptir. Güçlü ekonomik ve kültürel sermayeye sahip olmaları sonucunda Ermeniler, Çarlık Rusya'sının genelinde Müslümanlara kıyasla daha büyük bir itibar ve saygınlığa sahiptir. Bu durum Ermenilerin güçlü simgesel sermayeye sahip olduklarını da göstermektedir.

Aşkabat şehrindeki oyuncuların sermaye dağılımı ele alındığında, Müslüman olmayan kesimin ekonomik ve kültürel sermayesinin güçlü olduğu görülmektedir. Burada yaşayan Yahudiler ve diğer Batılı özellikler taşıyan gruplar eğitime önem vermektedir. Müslümanlardan farklı olarak çocukları eğitim almaktadır. Yeniliğe açık olan grup şehrin Batı bölgesinde yaşayanlardır. Murat'ın teyzesi ve eniştesinin timsalinde Aşkabat'ta yaşayan Müslümanların ekonomik ve kültürel sermayelerinin zayıflığı dikkati çekmektedir. Sosyal sermaye açısından iki grup arasında benzerlik olduğu görülmektedir. Her iki grup kendi alanlarında belirli bir sosyal sermayeye sahiptir. Aşkabat'ta da Batılı özellikler taşıyan grubun alanda saygınlık kazanması simgesel bir değer ürettiklerini göstermektedir.

Murat içinde bulunduğu alanı ve habitusunu sorgulaması sonucunda Doğu'dan yoğun izler taşıyan Şuşa şehrinde çıkarak, Batılı özelliklerin ön planda olduğu bir alana geçmek istemektedir. Murat'ın yeni bir alana geçmek istemesi elinde bulundurduğu sermayelere bağlıdır. Ailesinin fakir olması ana karakterin ekonomik sermayesinin zayıflığına işaret etmektedir. Murat'ın Aşkabat'a gitmek için babasından yol parası istemesi ve babasının parayı ilk başlarda verememesi maddi durumunun kötü olduğunu göstermektedir. Ayrıca ailesi fakir olduğu için Murat, giydiği kıyafetlere yırtılmasını diye her zaman dikkat etmektedir. Çünkü ya ayakkabısı ya da pantolonu yırtılsa yenisini almaları oldukça zor olacaktır. Çocukluğundan itibaren ailesinin Murat'a “ayakkabına, ceketine, kıyafetlerine dikkat et yoksa yırtılır... yiyecek ve içecekleri idareli kullan, az yemek ye” (Çemenzeminli 2015: 29) tarzında konuşması, ailenin ekonomik olarak zor durumda olduğunu göstermektedir. Alandaki diğer oyuncular olan Hasan, Mürsel ve Recep'in ekonomik durumlarının Murat'inkinden farklı olduğu görülmektedir. Hasan'ın babası doktor olduğu için maddi durumları oldukça iyidir. Onların ailesinde meslek babadan oğula geçmektedir (Çemenzeminli 2015: 32). Bu sebepten Hasan'ında gelecekteki mesleği doktorluk olacağından güçlü bir ekonomik sermayeye sahip olacağı öngörülebilir. Recep'in babası ise ticaretle uğraşmaktadır. Ayrıca İmparatorlukta çıkabilecek olası ayaklanmalar sebebiyle de birçok Ermeni'ye silah satmaktadır. Silah kaçakçılığı yapması alanda ekonomik sermayesinin artmasına sebep olmuştur. Bu açıdan Recep de alanda ekonomik olarak güçlü durumdadır. Mürsel'in babasının bir beyefendi olmasına rağmen son yıllarda maddi durumu oldukça kötüdür. Murat ve arkadaşlarını ekonomik sermaye bağlamında karşılaştırmak gerekirse Mürsel ile benzer bir ekonomik sermayeye sahip olmasının yanı sıra Hasan ve Recep ile arasında dikkat çekici bir zıtlık görülmektedir. Ekonomik sermaye açısından birbirine benzeyen Hasan ile Recep

arasında da bir farklılık söz konusudur. Hasan'ın babası doktorluk yaparak büyük bir ekonomik sermaye birikimine sahip olmasının yanı sıra, Recep'in babası silah kaçakçılığı sayesinde bu maddi gücü elde etmiştir. Oyunculardan birinin legal diğerinin illegal olarak ekonomik sermaye birikimi elde etmesi ikisi arasındaki farklılığı ortaya koymaktadır.

Murat'ın Rus okulunda eğitim alması, bilimsel ve edebi kitaplar okuması kültürel sermayesinin ortalamasının üstünde olduğunu göstermektedir. Hasan, Mürsel ve Recep'in kültürel sermaye birikimi de Murat ile benzerlik göstermektedir. Bunun yanı sıra Murat'ın anne ve babasının kültürel sermaye birikiminin olmadığı dikkat çekmektedir. Murat ve arkadaşları içinde buldukları alanın yapısına uygun davranışlarda bulunmadığı için sınırlı bir sosyal sermayeye sahiptir. Ancak Murat'ın ailesinin alanın yapısına uygun habitusa sahip olmaları güçlü bir sosyal sermayeye sahip olduklarına işaret etmektedir.

Murat'ın Aşkabat'ta tanıdığı Asiya, Nasip ve Gulam'ın sermayeleri dikkate alındığında farklılıklar olduğu görülmektedir. Eserde Asiya'nın ekonomik gücüyle ilgili herhangi bir özellik belirtilmese de şehrin Batı bölgesinde yaşadığı için güçlü bir ekonomik sermaye birikimine sahip olduğu söylenebilir. Nitekim eserde şehrin Batı bölgesinin ekonomik açıdan Doğu'dan daha güçlü durumda olduğu belirtilmektedir. Asiya Rus okulunda eğitim alan, bilime ve edebiyata ilgi duyan bir karakterdir. Bu durum onun güçlü bir kültürel sermayeye sahip olduğunu da ortaya koymaktadır. Asiya ile yaşadığı alandaki diğer oyuncular ekonomik ve kültürel sermaye birikimi bağlamında benzerlik göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, Asiya'nın ortalamasının üstünde bir sosyal sermayeye sahip olduğu görülmektedir. Alandaki diğer oyuncu olan Nasip'in belirli bir gelirinin olmaması ve hayattaki tek akrabasının fakir bir adam olan babası olması, ekonomik olarak zor bir durumda olduğuna işaret etmektedir. Bunun yanı sıra Nasip, ortalamasının üstünde bir kültürel ve sosyal sermaye birikimine sahiptir. Çünkü siyaset ve tarihle ilgili konulara meraklı olması nedeniyle toplantılarda konuşma yapmakta ve içine girdiği siyasi teşkilatlar sayesinde Çarlık Rusya'sının neredeyse her bölgesinden arkadaşlar edinmektedir. Aşkabat'taki bir diğer oyuncu olan Gulam'ın ise babasının bir bakkal olması da alanda ortalama bir ekonomik sermayeye sahip olduğu anlamına gelmektedir. Gulam, babasının yanında çalışması sebebiyle uzun bir dönem okulu bırakmış ve entelektüel hiçbir işle uğraşmamıştır. Bu nedenle kültürel sermayesinin zayıf olduğu söylenebilir. Ancak Murat ile tanıştıktan sonra okula başlaması ve kendini geliştirmek istemesi kültürel sermayesini zaman içinde arttırdığının ispatıdır. Ayrıca Gulam erken yaşta okulu bırakarak çalışmaya başladığı için sosyalleşmemiştir. Alanda sınırlı bir sosyal sermaye birikimine sahip olduğu görülmektedir. Ancak Murat sonrası bu sermaye türü de artmıştır.

Murat ve arkadaşları; Hasan, Mürsel, Recep'in sahip oldukları kültürel sermaye kendilerini Batılı özellikler taşıyan bir alana geçtikleri takdirde güçlü kılacak olsa da içinde buldukları alanda aynı etkiyi oluşturmamaktadır. Hasan ve Recep'in ekonomik sermaye birikimi ise hem Doğu'dan etkiler taşıyan alanda hem de Batılı özelliklerin ön planda olduğu alanda kendilerine bir öncelik sağlamaktadır. Murat'ın Aşkabat'ta tanıdığı arkadaşı Asiya ise hem ekonomik hem kültürel hem de sosyal sermaye açısından alanda güçlü bir konumdadır. Bunun yanı sıra, Nasip'in elinde bulundurduğu kültürel ve sosyal sermaye kendisini Batılı özellikler taşıyan alanlarda güçlü kılsa da Doğulu değerlerin baskın olduğu alanlarda aynı etkiyi yaratmamaktadır. Çünkü bu bölgede yaşayan Müslümanlar gençlerin siyasetle ilgilenmesine karşı çıkmaktadır. Gulam ise Batılı özellikler taşıyan bir alana geçmek istemesi sebebiyle kültürel sermaye birikimi elde etmeye çalışmaktadır. Çünkü girmek istediği alanda onu etkin bir konuma getirecek sermaye türü kültürel sermayedir. Bu bağlamda oyuncuların ellerinde buldukları ekonomik sermayenin hem Doğulu hem de Batılı özellikler taşıyan alanlarda oyuncuları güçlü kıldığı görülmektedir. Kültürel sermaye ise sadece Batılı izler taşıyan alanlarda oyuncuları güçlü kılarken, sosyal sermaye her alanda bir etkiye sahiptir.

Sonuç Yerine

Yusuf Vezir Çemenzeminli, *Bir Gencin Günlüğü* eserinde 19. yüzyılın sonlarında Çarlık Rusya'sının bir parçası olan Azerbaycan'ın ve Türkmenistan'ın toplumsal yapısını yansıtan kurgusal bir metin kaleme almıştır. Yusuf Vezir genel olarak Çarlık Rusya'sını, özel olarak ise Azerbaycan ve Türkmenistan'ın toplumsal yapısını kendi bakış açısıyla ele alarak incelemiştir. Eserde Batılı değerleri ön planda tutarak Doğulu değerleri eleştirmiştir. Dini hurafelerin, anlamsız geleneklerin ve batıl inançların topluma zarar verdiğine dikkat çekerek çözümün eğitimden geçtiğini ifade etmiştir.

Bir Gencin Günlüğü, Bourdieu'nün alan, habitus ve sermaye kavramlarıyla ilgili oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Eserde birbirine zıt alanlardan bahsedilmektedir. Her alanın da kendisine uygun habitusu bulunmaktadır. Alana uygun habitusa sahip olan bireyler hem alan tarafından olumlanmakta hem de ön plana çıkmaktadır. Eserde Batılı özellikler taşıyan oyuncuların sermaye türlerinin dağılımı açısından Müslümanlardan üstün olduğu görülmektedir. Eserin ana karakteri olan Murat, aldığı eğitim sonucunda alanını ve habitusunu sorgulamaya başlamış ve Batılı özelliklerin ön planda olduğu yeni bir alana geçmek istemiştir. Ancak Aşkabat'a gittiğinde buradaki durumun da Şuşa'dan farklı olmadığını görmüştür. Girdiği alanlardaki sorunların temel sebebinin cehalet olduğunu gören Murat, eserin sonunda daima okuması gerektiğini anlamıştır.

Kaynakça

- Abbasov, İmran (1998). Yusuf Vezir Çemenzeminli Hayatı ve Yaratıcılığı Hakkında, 6, Bahar, 113-147.
- Akgül, Afife Çetin (2021). Pierre Bourdieu'nun Habitus Kuramı Bağlamında Iğdır'daki Yaylacılık Faaliyetlerinin Ortaokul Çağındaki Çocukların Eğitim Başarısı Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans tezi. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksoy, Gülsüm (2018). Pierre Bourdieu Kavramsallaştırmaları Açısından Kentsel Dönüşümün Toplumsal Etkileri: İzmir, Gürçeşme ve Uzundere Örneği. Yüksek Lisans tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakı, Nesrin (2021). Pierre Bourdieu'de Klasik İzler: Emile Durkheim -Max Weber- Karl Marx. Yüksek Lisans tezi. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Bourdieu, Pierre (2016). Akademik Aklın Eleştirisi. (Çev. P. Burcu Yalın). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bourdieu, Pierre (2016b). Sosyoloji Meseleleri. (Çev. Filiz Öztürk; Büşra Uçar; Mustafa Gültekin; Aslı Sümer). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Bourdieu, Pierre; Wacquant, Loïc (2021), Düşünsel Sosyolojiye Davet. (Çev. Nazlı Ökten). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Calhoun, Craig (2016). Pierre Bourdieu, Sosyolojisinin Ana Hatları. Ocak Zannat İçinden, (Çev/Der: Güney Çeğin). (Der: Emrah Göker; Alim Arlı; Ümit Tatlıcan.) İstanbul: İletişim yayınları, 77-129.
- Can, Betül (2020). Pierre Bourdieu: Pratik Kuramı ve Dinsel Alan. Doktora tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çemenzeminli, Yusuf Vezir (2015). Bir Cavanın Defteri. Bakü: Han Yayınları.
- Emrahov, Mais (2022). 1937-1938. Reprisyaları Sovyet Devletinin Azerbaycan Halkına Karşı Soykırım Siyasetinin Devamı. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 9 (3), 792-819, (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd/issue/72073/1135011> [Erişim tarihi: 25.05.2023]).
- Hüseynoğlu, Tofig (2017). Yusuf Vezir Çemenzeminli. Bibliyografi. Azerbaycan Milli Kütüphanesi.
- Jourdain, Anne; Naulin, Sidonie (2016), Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımı. (Çev. Öykü Elitez), İstanbul, İletişim Yayınları.
- Kaplan, Merve; Yardımcıoğlu, Mahmut (2020). Alan, Habitus ve Sermaye Kavramlarıyla Pierre Bourdieu. Habitus Toplum Bilim Dergisi , (1) , 23-37, (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/habitus/issue/56842/768070> [Erişim tarihi: 22.05.2023]).
- Palabıyık, Adem (2020). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Habitus, Sermaye ve Alan Üzerine. Habitus Toplum Bilim Dergisi, (1) , 1-22. (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/habitus/issue/56842/768084> [Erişim tarihi: 21.05.2023]).

Sadıgov, Ramin (2014). Azərbaycan Cumhuriyyətinin ilk İstanbul səfiri Yusuf Vezir Çemenzeminlinin Fransadakı muhacəret illəri. Tarih Araştırmaları Dergisi, 33 (56), 387-402, (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tariharaştırmaları/issue/47746/603088> [Erişim tarihi: 26.05.2023]).

Swartz, David (2018). Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi. (Çev. Nazlı Ökten). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

<https://edebiyatqazeti.az/news/proza/268-yusif-vezirin-vida-defteri>

https://musavat.com/news/musavat-partiyasinin-99-yasi-tamam-oldu_86865.html

<https://praksis01.wordpress.com/2018/11/06/yusif-v%C9%99zir-c%C9%99m%C9%99nz%C9%99minli-musavatciya-cavab/>

<https://www.muallim.edu.az/news.php?id=14322>